ՈՒԹԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ — ՏԱՐԻ — ԹԻՒ — 903 — ՇԱԲԱԹ — 31 — ՄԱՅԻՍ 1869

Մասիս լրագիրն 5 անգամ կը հրատարակուի շաբաթը. 4 Օրաթերթ եւ 1 Շաբաթաթերթ :

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 120
,, ,, Գաւառաց ,, 16 Մէճ
Վեցամսեայ գին Կ. Պոլսոյ ,, 90 Ղրշ
,, ,, Գաւառաց ,, 8 Մէճ
Իւրաքանչիւր թուոց գին
Շաբաթաթերթ 60 փրյ.
Օրաթերթ 20 ,,

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Դուրս գացած լրագրաց նամակաց ծախքը Խմբագրութեան վրայ է:
Ծանուցմանց տողը մէկ անգամի համար 3 դր. երկու անգամի համար 2 դր.
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն Խմբագիր=Տնօրէնին պէտք ուղղուի, եւ նամակաց ծախքը ալ դրկողին վրայ է:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 31 ՄԱՅԻՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Գաղղիոյ մէջ համեմատական անդորրութեամբ ընտրութիւններն ալ վերջանալու վրայ են, եւ արդիւնքը շատ տեղ ընդդիմադիր մասին նպաստաւոր եղաւ: Մէկ երկու խռովութիւններ դարձեալ պատահեցան եւ բանտարկութիւններ եղան, բայց խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ: Ինչպէս որ առջի առաջ ալ եղած էր, չափաւոր ընդդիմադրութեան գլուխները՝ Պ. Պ. Թիէր եւ Ժիւլ—Ֆավր թէ եւ ընտրուեցան, բայց դարձեալ ետ մնացին Պ. Կանպէթթայէն եւ ուրիշ ծայրայեղներէ:

Ահաւասիկ ընտրութեանց արդիւնքին վրայ Անգղիական լրագրի մը տուած տեղեկութիւնները.

«Ընդհանուր քուէարկութիւնն իր շնորհները բաժնեց կայսերականութեան եւ ընկերականութեան (սօսիալիզմ) մէջ, առաջինը գիւղերուն եւ երկրորդը մեծ քաղաքներուն մէջ: Միջին կարծիքները խստիւ մերժուեցան: Իրաց երեւոյթն ամեն խորհող անձանց կասկածելի կը թուէր, բայց իրողութիւնը գուշակուածէն աւելի հեռու գնաց: Որչափ որ հասարակային կարծիքն ընտրութիւններէն կրնայ ստուգուիլ, կուսակցութիւնները նոյն վիճակին մէջ են՝ ինչ որ էին 17 տարի առաջ, երբ Նաբօլէոն Գ. ազատեց զԳաղղիա: Այսօր հիմայ 60 տարին անցուցած է. Ընտրութեանց ասպարիզին վրայ պարտեալներուն առաջին կարգին մէջ է ընդդիմադրութեան մէկ մեծ մասը՝ որ Օրլէանեաններէ կը բաղկանայ: Ասոնց յոյսերը ժամանակ մը շատ մեծ էին եւ բազմաթիւ ընտրելիներ հանեցին. բայց նոյն իսկ անոնք՝ որոց վրայ երկիւղ չունէին, յաղթուեցան.... Տարակոյս չկայ որ մեծագոյն մասը խիստ հզօր պիտի ըլլայ. կէս միլիոն պաշտօնատար իրենց պաշտօնատեղին կանգնած էին կառավարութեան նպաստաւոր քուէ վաստկցնելու համար: Բանտապանները, մաքսապետները, դատախազները եւ մանաւանդ գիւղապետներն ազդարարութիւններ առին թէ ի՛նչ է իրենց պարտքը, եւ ի՛նչ է պարտազանցութեան պատիժը. Եթէ ասոր վրայ աւելցուի որ քուէարկութիւնը հետաձգեալ երկու գիշերուան մէջ կը կատարուի, եւ քուէատուփը գիւղերու մէջ ալ, կառավարութեան ծառայելու փութալով, եւ երբեմն առանց խղճի պաշտօնատարի մը՝ քաղաքապետին քով կը պահուի. վարչական բռնադատութեան վրայ գաղափար մը կարելի է ունենալ: Սակայն տարակոյս չկայ որ կայսրը՝ գիւղացիները այսինքն ընդհանուր քուէարկութեան բանակին մեծ մասն իրեն կողմն ունեցաւ: Իսկ Փարիզի մէջ անձնական կառավարութեան դէմ վճիռը տրուեցաւ:

Ընտրութեանց նշանակութիւնը բացորոշ կերպիւ կայսեր դէմ էր: Այս պարտութիւնը պիտի մեղմացնէ այն ուրախութիւնը՝ զոր ընտրութեանց ընդհանուր արդիւնքը Թիւյլրիի մէջ պիտի պատճառէ.»

Իրաց այս վիճակին մէջ կայսրն ինչ ընթացք պիտի բռնէ: Երեք ընթացք կայ իրեն առջեւ. Նախ Փարիզի ցոյցերուն դէմ խստութեամբ վարուիլ, եւ կեցած քաղաքական ազատութիւնն ալ խզելով՝ իշխանութիւնն իր ձեռքը կեդրոնացնել: Երկրորդ, Փարիզի քուէարկութիւններն իբրեւ ժողովրդական կամաց յայտարարութիւն ընդունելով, աւելի ազատութիւններ տալու փութալ, եւ ծայրայեղներուն ձեռքէն խռովարարութեան պատճառներն առնլով՝ չափաւոր մասը կառավարութեան կողմը վաստկիլ: Երրորդ, հասարակաց կարծիքը պատերազմի միջոցաւ ուրիշ կողմ դարձնել: Այս երեք ընթացից մէջ ալ մեծ անպատեհութիւններ կան, բայց անգործութիւնն աւելի մեծ անպատեհութիւններ ունի: Հաւանական է որ կայսրն առ այժմ սպասէ՝ իրաց ելքը տեսնելու: Օրլէանեանց պարտութիւնը պաշտօնական ակումբներուն վստահութիւնը սակաւ մը փարատած կերեւի:

Անգղիոյ մէջ Իրլանդայի բողոքական եկեղեցւոյն արտօնութեանց բարձման խնդիրը պահպանողական մասին կողմանէ ծանր ընդդիմութեան կը հանդիպի: Լորտ Տէրպի եւ Քէրնինէրուն ուրիշ գլուխները ժողով մը կազմեցին, ուր որոշեցին Պ. Կլէտսթընի առաջարկած օրինաց ծրագիրը մերժել: Սակայն լորտերուն խորհրդարանին այս դիմադրութիւնն անգղիական ազգին մեծագոյն մասին քով հաւանութիւն չգտներ. Իրլանդայի բողոքականները՝ միայն իրենց նիւթական շահերը նկատելով՝ ազնուականութեան ջերմ կուսակցի կը կանգնին այս խնդրոյս մէջ: Երկու բողոքական ընկերութիւններ, «Ազգային իրլանտական եկեղեցւոյ» եւ «Ընկերութիւն վասն պաշտպանութեան եկեղեցւոյ» անուամբ միաբանած եւ Լորտաց պատգամաւորութիւն մը ղրկած են բողոքականութեան գանգատները խորհրդարանին ներկայացնելու համար: Անգղիոյ մէջ ալ ժողովրդական գումարումներ պիտի կազմուին ռամկին միաբանական զգացումներն եւ պահպանողականութեան դէմ ատելութիւնը նորէն գրգռելու համար. Միայն Սալֆորտ քաղաքին մէջ 14 ամպիոն պիտի հաստատուի, ուրկէ պահպանողականութեան դէմ ճառեր պիտի ըլլան: Անկէ կրնայ հասկցուիլ թէ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ ո՛րչափ մեծ ցոյցեր պիտի ըլլան Իրլանդայի մէջ բողոքականութեան գերադասութիւնը պահպանելու նպատակաւ: Նոյն ազատութեան ճշմարիտ բարեկամները կը դատապարտեն՝ չէ թէ այս ցոյցերը, որք մոլեռանդ կամ չափազանց կարծեաց ազատ արձագանք են վերջապէս, այլ լորտերուն խորհրդարանին մեծագոյն մասին դարձեալ ոգւոյն հակառակ ընթացքը: Պատգամաւորները կը մտածեն որ լորտերը՝ եթէ այսօր Իրլանտացիները պարզապէս իրենց արտերը ցանել եւ քաղել մերժենային՝ իրենց շահերը չի զոհելու ճիգ կը թափէին, հարկաւ վաղը պարզապէս Անգղիոյ վերաբերեալ խնդրոյ մէջ ալ նոյն ընթացքը պիտի բռնեն: Այս պատճառաւ լորտերուն դէմ խիստ կծու քննադատութիւններ կըլլան, որոց խորհրդարանին բարձումն իսկ առաջարկողներ կան: Ազատական Թերթերէն Սթար լրագիրը լորտերուն խորհրդարանը կը հրաւիրէ որ այս խնդրոյն վրայ ողջմտութեամբ խորհի եւ հասարակաց խորհրդարանին ընդունած մէկ օրինաց ծրագիրը մերժելով անոր հետ վնասակար վէճ մը չբանայ: «Թորիները կը սխալին, կըսէ, եթէ կը կարծեն որ Պ. Կլէտսթընի ծրագիրը մերժելով ներկայ պաշտօնէութիւնը պիտի հրաժարեցնեն: Այդ Պ. Կլէտսթըն իր գործոց գլուխը դրաւ, որպէս զի որոշուած խնդիր մը գործադրէ: Պաշտօնէութիւն մը՝ որ հասարակաց խորհրդարանին մէջ հարիւր քուէով մեծագոյն մաս ունի, պաշտօնական ձեւերու պատճառաւ ազատութեան դատը զոհելու չզիջանիր:»

Հեռագիրն անցեալները կը ծանուցանէր թէ Ռուսիոյ կայսեր բանակի օգնական Պրէնտիլ կոմսը Լիվօրնոյի մէջ Ռուսիական հիւպատոսին հետ չգտնուած ժամանակ՝ վրան ատրճանակ պարպուեր, կոմսը վիրաւորուեր եւ հիւպատոսն ալ անմիջապէս ինկեր մեռեր է: Այս դաւաճանութեան պատճառը մասամբ ինչ քաղաքական եւ մասամբ մ'ալ անձնական վրէժխնդրութեան կերպարանք մ'ունի: Պրէնտիլ կոմսն 1849 ին Ռուսիայէն Լիվօրնօ առած ժամանակ՝ իր խստութիւններովը ժողովրդեան սիրտը վիրաւորած էր. ուստի այս անգամ Լիվօրնոյի մէջ երեւնալէն հին կիրքերը գրգռուած ըլլալով, Իտալական կառավարութիւնը պահապաններ դրած էր անոր քով, եւ մինչեւ իսկ հրաւիրած էր զինքը որ շուտով մեկնի. Բայց իտալական վրէժխնդրութիւնը կերեւի թէ անոր ետեւէն կերթայ, եւ որոշ ձեռքէ հանել չուզելով, չգտնուած ժամանակ գնդակներն ետեւէն հասաւ: Այս եղելութիւնը մեծ ցաւ տուած ըլլայ Իտալական խորհրդարանին՝ որ իր խորին ցաւը յայտնեց, եւ թագաւորն ալ Ռուսիոյ դեսպանին նմանապէս ցաւակցութեան յայտարարութիւններ ըրաւ: Ոճրագործներէն 14 հոգի բանտարկուեցան, որոց դատաստանն 'ի մօտոյ պիտի տեսնուի:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բ. Դրան լրագրական դիւանը հետեւեալ պաշտօնական յայտարարութիւնը կը հաղորդէ մեզ հրատարակելու խնդրանօք.

Քանի մը հայ եւ օտար լրագիրներ անցեալները ծանուցին թէ երեսուն կամ քառասուն Քիւրտեր, Զօքթայի բռնած ցեղէն, Բուլանըխ գիւղը գացեր են, Մուշի նահանգին մէջ, գեղին գլխաւորին տունը մտեր, անոր որդւոց երկուքն սպաններ եւ զանազան չարիք գործեր են: Ըստ նոյն լրագրաց՝ Քալեանի կողմէն ուրիշ Քիւրտեր ալ եկեղեցւոյ մը դուռը թշնամանալի գործեր ըրած են եղեր:

Լաւագոյն աղբիւրներէ առնուած տեղեկութեանց նայելով, այս եղելութիւնները, որք յայտնապէս չափազանցութեան կերպարանք ունին, հետեւեալ կերպիւ իրենց ստուգութեան կրնան վերածուիլ:

Յիշեալ գիւղին անունը Բուլանըխ չէ, այլ Իւչ—Տամ, եւ ամբաստանեալ Քիւրտերն ալ Զօքթայի չեն, այլ Հայտաւ (որ աւազակ ցեղ է, եւ այս ալ ամեն բան կը բացատրէ). Իսկ իրողութիւնը հետեւեալ կերպիւ պատահեր է:

Գեղին քրիստոնեայները նախ Քիւրտերէն մէկն սպաննելով, անոնցմէ ոմանք ալ՝ որք մեռելոյն ազգականներէն էին, գեղացիներէն երկու հոգի սպաններ եւ հոգի մ'ալ վիրաւորեր են: Այս եղելութիւնն իմացուելով դայմագամին հրաման ղրկուեցաւ որ մարդասպանները բռնէ՝ մեռեալ կամ կենդանի: Միանգամայն այս գործիս վրայ խիստ հրամաններ տրուեցան Մուշի կառավարչին: Որովհետեւ յիշեալ Քիւրտերը վրանաբնակ չեն, մեծ յոյս կայ որ յանցաւորներն անպատճառ ձեռք կանցնին, եւ տարակոյս չկայ որ այն ատեն կանոնաւորապէս դատուելով, ուրիշներու ալ օրինակ ըլլալու կերպով օրէնքը պիտի գործադրուի:

Եկեղեցւոյ դուռը պատահած եղելութեան գալով ահաւասիկ պատճառները.

Քանի մը Քիւրտեր Մուշի վիճակին մէջ Տէրիք գիւղը գացեր են ձէթ խնդրելու, եւ մերժողական պատասխան առնելով, վէճ եւ ասկէց ալ հարուածներ եւ վէրքեր յառաջ եկեր են: Միւթէսարրիֆն այս եղելութիւնն իմացածին պէս՝ պաշտօնատար մը ղրկեց այն կողմերը. Քիւրտերէն մէկը բռնուեցաւ, մնացածներն ալ անյապաղ ձեռք կանցնին, եւ անտարակոյս է որ օրէնքը խստիւ պիտի գործադրուի յանցաւորաց վրայ:

Գըզանլը բռնած ցեղէն հռչակաւոր Գաֆթան օղլուն, իր որդին, եւ թոռն ալ ձերբակալ եղան, զորս Տիարպէքիրի եւ Էրզրումի դատարաններուն իշխանութիւնները բռնելու ջանք ըրած էին մինչեւ հիմայ, բայց ձեռք անցած չէին:

Այս անձինքը քանի մը ժամանակէ 'ի վեր այն կողմերը կը պտըտէին աւազակութեան գործեր ընելով, եւ ճանապարհորդները, մանաւանդ Մուշի քրիստոնեաները կողոպտելով: Ասոնց ձերբակալութիւնը մեծ սարսափ տուաւ իրենց ընկերակիցներուն եւ հանդարտ կենալու հարկադրեց զանոնք: Գըզըլ—Քիլիսէի գեղերուն եւ գողցուած բաներուն հետքը գտնուած է: Աւազակներն ալ ապահովեցան: Ընդհանուր կառավարիչ միտք ունի շուտով աղէկորութիւն մ'ընել քը

նութեան համար թէ 'ի Մուշ եւ թէ միւսայէթին ուրիշ կողմերը, որպէս զի վերջ մը տրուի քիւրտերուն ինչ ինչ դատապարտելի գործոցը, զորս Բ. Դուռն սանձել աւելի կ'ուզէ :

Նորին Վսեմութիւնը իրեն հետ քանի մը երեւելիներ եւ վիլայէթի ժողովին անդամներ ալ պիտի առնէ յանձնաժողով մը կազմելու :

Ընդհանուր կառավարչին այս ընթացքը անշուշտ խիստ լաւ արդիւնք մը պիտի ունենայ, եւ պիտի պսակէ Նորին Վսեմութեան 'ի նպաստ իր կառավարած ժողովրդոց ըրած անդադար ջանքը :

Մայրաքաղաքիս դեսպանական շրջանակներուն մէջ կը զրուցուի թէ Բ. Դուռը բողոքեր է Եգիպտոսի փոխարքային կողմանէ Սուէզի ջրանցքին բացման առթիւ վեհապետաց եղած հրաւիրմանց ձեւին դէմ, զոր իր անունովը ըրած է կըսուի, եւ ո՛չ յանուն Օգոստ. Սուլթանին :

Աթէնքայի Գորէսբոնտանս Օթբիշէն լրագիրը կը հաստատէ թէ Խտիւը Աթէնքա գտնուած ժամանակ Բ. Դրան հետ ունեցած յարաբերութեանց հակառակ կերպիւ շարժած չէ : Յիշեալ Ռուսաբնակ թերթը մայրաքաղաքիս Լա Թիւրքի լրագրին Խտիւին վրայ ըրած յարձակումները կը հերքէ :

Հռոմէ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Պ. Տը Պիսմարք Խտիւին այցելութիւն մը տուեր է, եւ Նորին Բարձրութիւնն ալ Պրուսիոյ առաջին պաշտօնէին փոխադարձ այցելութեան գացեր է :

Խտիւը երէկ Պերլինէն պիտի մեկնի եղեր Փարիզ երթալու :

Կըսուի թէ Կիրիտի ապստամբներէն Հաճի Միխալ որ պայմանաւոր կերպիւ անձնատուր ըլլալով անցեալներն Սպարապետին հետ մայրաքաղաքս եկած էր, այս շաբթու աներեւոյթ եղեր եւ Օտէսա փախեր է :

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Փարիզ 8 յունիս

Երէկ իրիկուն մեծ բազմութիւն մը լցուած էր Պուլվարներուն վրայ : Կըսուի թէ 120 բանտարկութիւն եղած են :

Փարիզ 9 յունիս

Այս առաւօտ պաշտօնէից երկար խորհուրդէ մ'ետեւ, կայսեր մէկ հրովարտակը հրատարակեցաւ որ Օրէնսդիր ժողովին արտաքոյ կարգի նըստի մը կը հրաւիրէ, նոր երեսփոխանաց ընտրութիւնն ստուգելու համար : Նիստը յունիս 28էն պիտի սկսի եւ կարճ պիտի ըլլայ : Ծերակոյտը հրաւիրուած չէ :

Երէկ իրիկուն Պէլվիլի մէջ, եւ Պուլվարներուն վրայ խռովութիւններ եղան : Փարիզի պահապան զօրքը Մարսէյյէզ երգող խումբերը ցրուեց : Պանթի մէջ խռովութիւններն աւելի ծանր եղան : Իրիկուան դէմ շատ մը զինավաճառներու խանութներ կողոպտուեցան : Հրացաններ պարպուեցան եւ զօրաց հետ եղած կռուոյն մէջ քանի մը մարդիկ վիրաւորեցան : Թուռ. զօրք զրկուեցաւ :

Բոլոր Գաղղիոյ մէջ ընտրութեանց վերջնական արդիւնքն հետեւեալն է :

Կառավարական մեծագոյն մաս	213
Միջին մաս եւ անկախ	41
Ծայրայեղ ազատական	35

Երկուշաբթի իրիկուն Պուլվարներուն վրայ ամբոխ ծագեցաւ : Խումբեր Մարսէյյէզ երգեցին եւ խռովայոյզ աղաղակներ հանեցին Օթէլ Տը Վիլի եւ Պասթիլ — Լաթէնի կողմերը : Կառավարութիւն ոստիկանութեան զինուորներ վիրաւորեցան :

Փարիզ 10 յունիս

Նոր գումարումներ եղան արուարձաններուն եւ Մոնմարթրի ծառաստան մեծ պողոտային մէջ : Բազմութիւնը Մարսէյյէզ երգեց եւ խռովայոյզ աղաղակներ արձակեց : Սրճարաններն ու խանութները գոցուեցան : Հեծելազօրաց գունդ մը Պուլվարները պարպեց եւ բազմութիւնը ցրուեց :

Հիմա խաղաղութիւնը վերահաստատուած է :

Փարիզ 10 յունիս

Երէկուան անկարգութեանց միջոցին Պէլվիլի եւ Թամփլի թաղին մէջ Մարսէյյէզ երգուեցաւ, կարմիր դրօշակ բացուեցաւ եւ «Կեցցէ Հասարակապետութիւն» գոչուեցաւ : Կազի կանթեղներ կոտրտեցան, լրագիր ծախելու քիօշք մ'այրեցաւ, եւ ոստիկանութեան զինուորներ վիրաւորեցան երկաթէ գաւազաններով . բայց կէս գիշերին անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ :

Փարիզ 11 յունիս

Այս առաւօտ ժամ մէկին՝ երէկ իրիկուան ամբոխից տեսարանները նորոգուեցան Պէլվիլի մէջ եւ Մոնմարթրի Պուլվարին վրայ . երկու նոր քէօշկ եւ հանրակառքի դրանեակ մ'այրեցան . ամբոխը Մարսէյյէզ կերգէր :

Բէն մ'եւսը ոստիկանութեան տեսչին մէկ նոր յայտարարութիւնը պատառեցին : Քանի մը յեղափոխական լրագրաց խմբագիրներ բանտարկուեցան, մանաւանդ Ռաբէլ եւ Ռէվէյլ լրագրաց խմբագիրները :

ՖՕՆՏՕ

10 յունիս

Օսմ. Փոխ. Լոնտրա 44—43 3/4 7/8
« « Փարիզ 44,40—44,25
« Փոխառութիւն 1865ի 336,25
Ռանթ Գաղ. 71,10—70,97
Ռանթ Իտալական 57—56,70
Անգղիական Փոխ. 92 1/2 5/8

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ԽԱՀԱՄԸ ՈՍԿՈՒՈՅ

			ղուրուշ	փարա
30	«	ուրբաթ առաւօտ բացուեցաւ	48	06
	«	իրիկուն գոցուեցաւ	48	03 1/2
31	«	շաբաթ առաւօտ բացուեցաւ	48	02
		կէս օր գոցուեցաւ	48	08 1/2
		բացուեցաւ	48	03 1/2

ԱԶԳԱՅԻՆ

Չորեքշաբթի օրը հրաւիրուած եպիսկոպոսական ժողովը չկրցաւ գումարուիլ, երեք եպիսկոպոս միայն ներկայ գտնուելուն պատճառաւ : Ըսել է թէ մեր Գեր. եպիսկոպոսներէն յոյս չկայ :

Հինգշաբթի օրը Ս. Փրկչեան հիւանդանոցի այցելութեան տօնը մեծ հանդիսիւ կատարեցաւ :

Ինչպէս արդէն ծանուցուած էր, Ամեն. Տեղապահ Ս. Հայրը հանդիսաւոր Պատարագ մատոյց, եւ յետոյ հիւանդանոցին ամեն թաղերը պտըտելով պատսպարեալները մխիթարեց :

Հոգաբարձութիւնն այս մարդասիրական այցելութեան հանդիսին ազգային տօնի մը կերպարանք տըւած էր : Հիւանդանոցին դուռն եւ ուրիշ յարմար տեղերը կանանչներով եւ ծաղիկներով զարդարուած էին, եւ յանկարծ նուագարան բանուած էր 'ի զուարճութիւն այցելուաց եւ պատսպարելոց : Հարիւրի չափ հրաւիրելոց հացկերոյթ տրուեցաւ, նոյնպէս եւ համայն պատսպարելոց :

Ազգային երգեր երգուեցան եւ ճառեր խօսուեցան դպրոցի աշակերտաց կողմէն : Գեղեցիկ ճառ մ'ալ Մեծ. Տօքթոր Պարոնիկ Մաթէոսեան խօսեցաւ, որ համայն ունկնդրաց գոհութիւն պատճառեց :

Այցելուաց թիւը 10 հազարի կը հասնէր, որ ուրիշ տարիներ տեսնըւած բան չէր, եւ որ պատիւ կը բերէ ազգիս մարդասիրական զգացմանց :

Հոգաբարձութիւնը բոլոր պատսպարելոց եւ աշակերտաց զգեստները նորոգած ըլլալով, ընդհանուր բարեկեցութիւն կը փայլէր հիւանդանոցին ամեն կողմը, գլխաւորապէս հիւանդարանին մաքուր բարեկարգ եւ կանոնաւոր վիճակն այցելուաց ուշադրութիւնը գրաւելով գոհութեան առիթ եղած է, եւ շատերը բաղձանք յայտնած են որ միշտ այն վիճակին մէջ պահուելու փոյթ եւ հոգ տարուի, եւ ատոր համար առատնուէրներ տրուած է, որոց գումարը՝ լամբնուս նայելով 12—13 հազար ղուրուշի հասներ է :

Այսօրական կառավարութիւնը դուրս գացող ճանապարհորդաց անցագիրն ուղղակի քաղաքապետական դիւանէն տրուելու որոշում ընելով, պատրիարքարանաց Թէզքիրէխանէներուն գործ չմնար այսուհետեւ. հետեւաբար ազգային հիւանդանոցի գըլխաւոր եւ կրնանք ըսել առաջին եկամուտը, որ յիշեալ Թէզքիրէխանէին արդիւնքէն կը գոյանար եւ օրըստօրէական ծախուց կը գործածուէր,

---

[illegible]

Նախանձ առն զօյ կնոջէ զիս : —Ուր հայն, անդ Հայաստան : —Մէհմուայի 796 թիւը :

Ա.

Ասկէ 1836 տարի առաջ Հրէաստանի Երուսաղէմ քաղաքը՝ հրէից զատկի տօնին ժամանակները՝ տաճարին մէջ արտաքոյ կարգի անձ մը տեսնըւեցաւ, ձեռքը չուանէ խարազան մը, իր աշակերտաց դասէն պաշարեալ, բերնէն օրինաց շանթեր արձակելով սեղանաւորներու դրամները գետին սփռելով ցիրուցան ըրաւ, սեղաններն կործանեց, աղաւնի արջառ եւ ոչխար ծախողներուն աթոռները քայքայեց, ու խարազանի հարուածներով ամենքըն ալ անկէ դուրս հանեց : Այս երկնային անձը հրէից գայթակղութիւն եւ հեթանոսաց յիմարութիւն էր :

Ո՛հ, որքան աղէկ պիտի ըլլայ՝ թէ որ կրկին օր մը ձայնաւոր պատարագի առեն մեր եկեղեցիններէն մէկուն այց ելլէ. կրնայի կործանելու շատ բաներ պիտի գտնէ : Քանի՛ քանի կաթողիկոսական, պատրիարքական, եպիսկոպոսական եւ աւագերիցական, գաւիթներէ ու փարախեցիներէ յաճախեալ աթոռներ եւ լումայափոխի սեղաններ պիտի գտնէ կործանման արժանի : Քանի՛ քանի բեմեր, ուսկից հովիւներն իրենց արջառներուն ու ոչխարներուն վրայ այնպիսի ծանր եւ դժուարակիր բեռներ կը կապեն, որ իրենք իսկ չեն կրնար տանիլ, որովհետեւ չեն ուզեր մատնաշափ անգամ շարժել, եւ կը յաւելուն . «դուք մեր գործոցն մի՛ նայիք, այլ մեր բառերին մտիկ ըրէք» : Ինչ պիտի ընէ արդեօք երբ տեսնէ այն մեր սեռուն աղաւնեվաճառները, որոնք հոն եկած են իրենց բնական կամ արհեստական գեղեցկութեան աղաւնիները յաճախորդ հանելու եւ ծախելու մտօք : Արդեօք անխնայ եւ անգթաբար խարազանի հարուածներ պիտի տեղացնէ՞ անոնց կռնակներուն եւ ձիւնաթոյր ուսերուն վրայ . չէ՛ չէ՛ այնպիսի սիրտերուն եւ քնքուշ կուրծքերէ արեան վտակներ չպիտի հոսեն : Եւ թէ հոն գտնուելու բաղդն ունենայի, անմիջապէս այս աստուածային նախանձախնդիր անձին մօտենալով՝ ականջէն վար կամացուկ մը կ'ըսէի որ նախ իշխանի անուն կրողներուն եւ հարուստներուն բոլորտիքը պատող ընկուզենիէ պատնէշը կործանելով՝ վրան Երուսաղէմի կործանման անէծքին նման անէծք մը կարդայ, որպէս զի նորէն չշինուի, եւ թէ այս ալ մի միայն այն նպատակաւ որ դէմ Աստուծոյ տանը մէջ քրիստոնէական հաւասարութիւն մը ալ ըլլայ եւ մի հօր որդիք ըլլալնիս յայտնապէս տեսնուի : Խարձեալ տաքը եղնալով պիտի աղաչէի որ Երուսաղէմայ տաճարին նման մեր եկեղեցին ալ տուն վաճառի եւ այր աւազակաց չընէ, քանի որ դեռ անոնց արտաքին երեւոյթը չունի . . . : Յուս դիտեմ թէ ուրիշ մը իմ տեղս ըլլար, ժամանակին յառաջադէմ ոգիէն թելադրեալ խորհուրդ պիտի տար կամ պաղատէր այն գերագոյն վարդապետին որ փարիսեցիներու բնակարաններն ընդարձակ ճեմարաններու եւ խօսարաններու փոխէր 'ի մեծագոյն փառս Աստուծոյ եւ 'ի բարգաւաճումն ուսման եւ գիտութեանց հայ երիտասարդութեանս :

Բ.

Մայիս 25ին կիրակի օրը Հիւնքեար—Իսկէլէսիի դալարագեղ դաշտավայրին մէջ անթիւ բազմութիւն մը ծփալու ալիքներու նման վէտ առ վէտ կը ծփար . Հայկա՛կ, արդեօք այն գեղեցիկ օրուան մէջ քու զուարթ ճակատդ վերցուցի՞ր մտախոհ լեռան մը գագաթէն հայեցուածք մը նետելու համար . արդեօք տարիներէ եւ վիշտերէ բեռնաւորեալ ալեւոր ծերունի մը տեսա՞ր, որ ապառաժի մը վրայ նստած, գաւազանին կռթնած, սխուր մտածութեանց մէջ ընկղմած, քու երկրաւորին ցնծութեանց ուշադիր հանդիսատես կըլլար : Այո՛, ո՛վ կըրնար զինքը տեսնել . անհուն տարածութեան մէջ այս մարդս հազիւ կէտ մը կրնար սեպուիլ : Կէտը զանհունը կը նշմարէ, բայց անհունն զկէտը չի նշմարեր : Այն սխուր ծերունին եւ աշդին անհուն բազմութեան առջեւ կէտ մը եղողը՝ Արամազդն էր, քու բարեկամդ, որ առեն առեն քեզի հետ տեսութիւն ընելու պատիւն ունենալու համար Մասեաց կողերուն վրայ կը տեսնուէր : Ժողովուրդը դաս դաս բաժնուած, կարծես թէ մէկ մէկու հետ եղբայրակցութեան դաշինք մը կը հաստատէին, սիրոյ կապանքը կը սնդէին, եւ անմխիթարութեան ոգին 'ի բաց մերժել կերդնուին : Քաղցրանուագ երգոց եւ նուագարանաց ձայներուն օդը կը թնդացնէին : Այլազան փայլ հանդերձներով պարկեշտասուն կուսանաց խումբ մ'ալ նշմարեցի, որ մեղմիկ քայլով դալար գետնին վրայ յառաջանալով, ամփիթէատրոնի նման տեղ մը բազմելով, քաղցրաձայն երգերով այս տեսարանին վսեմ պատկեր մը կուտար : Ո՞վ էր արդեօք այն պատկառելի անձը որ բարեգութ խընամքով այս հրեշտակաց բանակին վրայ կը հսկէր գորովագութ հօր մը պէս . . . : Ախտա եղաւ եւ ուրախութեան արցունքներ թափեցի :

Այդպիսին առողջ գտնուող ընդարձակ դաշտերուն մէջ աւելի զուարթ թաւալ կատարուած զինուորական եւ ազգային հանդէսներուն շըքեղ պատկերը աչացս առջեւ ներկայացաւ : Բաղձացեր էր ինձ յիշել այն գեղեցիկ օրերը՝ որ Հայաստանի արեւուն ծագած ժամանակ իր հարազատ որդիքը զուարթ գինով եւ ու-

բոլորովին կորեցաւ։

Այս զրկումն անշուշտ հիւանդանոցի մատակարարութիւնը վերստին տագնապի մէջ պիտի ձգէ՝ եթէ անյապաղ դարման մը չխորհուի։

Մէճմուայը — Հաւասիս լրագիրն այս օրերս բոլորովին նոր կերպարանափոխութիւն մը կրեց։

Պ. Յ. Պարտեան պէյ, 17 տարի լրագրութեան ասպարիզին մէջ մտնելէ եւ ազգին մտաւոր զարգացման ծառայելէ ետեւ, անցեալ շաբթու հրաժարեցաւ։

Մէճմուայի նախկին Պ. խմբագիրն իր պաշտօնակիցներուն ալ վերջին հրաժեշտի ողջոյն մը տուած ըլլալով, կը փութանք մեր կողմանէ ալ՝ քաղաքավարական յայտարարութեանց փոխարէն մեր խորին շնորհակալիքը նուիրել։

Մէճմուա երկուշաբթի օրէն դարձեալ սկսաւ հրատարակիլ Ճիւէք փաշայի Ճէմիյէթը Իլմիյէի տպարանէն, եւ նոր խմբագրութիւնն երկար ծրագրով մը ազգային սիրոյ եւ միութեան խրախուսիչ յայտարարութիւններ կընէ, եւ իր ընթացքէն կը տեսնուի որ աւելի ազատական սկզբանց պիտի հետեւի։

Կը գովենք մեր պաշտօնակցին այս նոր ընթացքը, յուսալով որ կը յարատեւէ անոր մէջ, եւ այս յուսով յաջողութիւն կը մաղթենք իրեն։

Պայպուրտէն եկած նամակներ հետեւեալ զարմանալի դէպքը կը պատմեն։

Պայպուրտի գեղերէն մէկուն մէջ հայ երիտասարդ մը եկեղեցւոյ բակը կեցած է եղեր, եւ տաճիկ աղջիկ մը դուռը կանգնելով ներսը կը դիտէր։ Հայ երիտասարդին թշնամի եղող տաճիկ մը ասիկա տեսնելով աղջիկը հրեր ներս մտցուցեր եւ դուռը քաշելով գոցելէ ետեւ աղաղակեր է թէ հայ երիտասարդը տաճիկ աղջիկ մը ներսը գոցեր է, մինչդեռ երիտասարդն ալ ներսէն կաղաղակեր թէ ո՞վ է դուռը գոցողը եւ կը ջանար բանալու։ Գիւղացի տաճիկներն իրենց կրօնակցին աղաղակը լսելով վազեր եկեղեցւոյն դուռը բացեր են եւ հայ երիտասարդը բռնելով լաւ մը ծեծելէ ետեւ տարեր քեհեայի տունը պահեր են։ Յետոյ Զապթիէ մը բերել տուեր են որ յիշեալը կառավարութեան յանձնէ. իսկ Զապթիէն երիտասարդը սենեակ մը կապեր է, եւ երբ որ երիտասարդը դիտողութիւն ըրեր է թէ նա զինքը կառավարութեան տանելու միայն պաշտօն ունի, Զապթիէն պատասխաներ է թէ «կառավարութիւնը ես եմ։» Նոյն միջոցին վրան ճերմակ սաւան առած կին մը, որ տաճիկ աղջկան մայրն է եղեր, սենեակ կապուած հայ երիտասարդին քով երթալով սիրտը դաշոյն մը կոխեր եւ անմիջապէս մեռուցեր է։

Խոտրճուր 30 մայիս 1869

. . . խմբագիր.

Անցումի Եփրատ լրագրոյն մայիս 28 չորեքշաբթի ... 936 թիւ թերթին մէջ Առաքել Նաւասարդեան եւ Շահնազարեան գիրքէն ... նամակ մը կարդացինք, որոյն մէջ նոյն նամակը գրողին տան եւ չորս աշակերտներէն ... ըլլայ։ Հետաքրքրութեան համար նոյն նամակին հեղինակը եւ ... աշակերտները ուզեցինք ճանչնալ, բայց տեղեկացանք որ վարժարանին աշակերտաց կողմէն երբեք այսպիսի նամակ մը գրուած չէ, եւ հեղինակը [illegible] վարդապետի մ'ըլլալը է, եւ միշտ լրագրոյն պատասխանն ալ նոյն վարդապետին կը վերաբերի։

Կը խնդրեմ որ նորիկս ... թերթիս հրատարակելու շնորհ ընել,

Որով մնամ — Տեառն Վարժարանի
Ս. Միսաքեան

Հալէպ 21 մայիս 1869

. . . Խմբագիր.

Պատուական լրագրոյդ թիւ 331 օրաթերթին մէջ Հալէպու վրայօք նամակ մը կարդացինք, որ ազգային յառաջադիմութիւն մը բնաւ չունենալնիս յիշելով աւելցուցեր էր թէ մեր բռնած ընթացքով արհամարհելի եղած եւ օր ըստ օրէ ետ երթալու վրայ ենք եղեր։ Կը ցաւինք այդ տողերը գրողին վրայ, որ մեզի անծանօթ է, եւ բոլոր Բերիոյ ժողովուրդը կը զարմանան որ ի՞նչպէս չի խորհեցաւ այդպիսի քամահրելի նամակ մը հրատարակելու իր հայրենակցաց վրայ. ուստի ներուի մեզ յիշեալ նամակագրին անիրաւ ըլլալը ցուցնելու համար վերջին ժամանակներս Հալէպու մէջ եղած յառաջդիմական ջանքը հինգ հատուածի բաժնելով մի բառ միայն ծանուցանել։

Ա. Հալէպու մէջ անկէ երկու տարի յառաջ գրեթէ դպրոց չունէինք, ունեցածնիս դպրոց կոչուելու արժանի չէր. բոլոր իշխանութիւնը գրեթէ քահանայից յանձնուած էր. եկեղեցւոյ կալուածներն անոնց ձեռքն էր. մինչեւ անգամ նոյն կալուածներուն շնորհիւ իրենց որդիքը որ նոյնպէս քահանայ ըլլալու կը փափաքին, մէկ մէկ վաճառական եղած են, եւ ազգին կալուածներէն մէկ մէկ հատ յափշտակած եւ իրենց սեփականութիւն ըրած են . . . Հիմա, գոհութիւն Աստուծոյ, դպրոցնիս բարեկարգութեամբ յառաջ երթալու վրայ է 150 աշակերտներով, մինչդեռ անկէ երկու տարի յառաջ ցաւալի է յիշել՝ տղոց մեծ մասը բոսքի եւ պապականի դպրոցները ցրուած էին, իսկ հիմա ուրիշ ազգերէն մեր դպրոցը կուգան ուսանելու։ Միհրան Արժ. Տէր Մարգար քահանան վեց ամսէ ի վեր տղայ բերած է թէ՛ հոռոմ եւ թէ՛ պապական։ Տղայոց սորված ուսմունքներն՝ հայերէն քերականութիւն, ճարտասանութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն, հայոց պատմութիւն, քրիստոնէական, արաբերէն, տաճկերէն, եւ հիմայ ալ սկսած են գաղղիերէն. հրաժշտութիւնն ալ բաւական յառաջ կացած է։

Բ. Անցեալ տարի թէեւ Ս. Եկեղեցի մանկանց ձեռքինին ... վրայ ... Ազգային ժողովին շնորհիւ Ս. Եկեղեցին ամենայն կերպիւ նորոգուեցաւ, եւ կարծեմ թէ Հալէպու մէջ մէկ հատ մ'է։

Գ. Ազգային գործերուն գալով, մանաւանդ շնորհակալ ենք անդրանիկ Ազգային ժողովէն. որ շաբաթը երկու անգամ նիստ կընէ առաջնորդարանը, չորեքշաբթի եւ կիրակէ օրերը. եւ մինչեւ անգամ եթէ ազգային գործ մը ըլլայ բարձրագոյն դրան, անմիջապէս ազգային առաջնորդարանը կուղարկեն որ ժողովքը տեսնէ . . .

Դ. Գանք քահանայական խնդրոյն. օրինաւոր քահանայացու չունինք, ինչպէս որ նախկին Գաղատիոյ եւ Եգիպտոսի առաջնորդ Մատթէոս Մկրտիչ արքեպիսկոպոս անցոռ գալով, որ յիսուն օրէն աւելի նստեցաւ, լաւ մը դիտելով, ժողովքին մէջ հրապարակաւ առաջարկեց թէ այս քաղաքիս մէջ գտնուած ժողովուրդին ոչ թէ քահանայացու՝ այլ գոնէ դպրութիւն ընելու մարդ չունինք . . .

Ե. Մեր ազգային ժողովքին բրած հայրական խնամքը բոլոր ժողովրդեանս վրայ կարծեմ թէ հազիւ կը գտնուի ուրիշ տեղեր. որովհետեւ թէ ամեն տեղ այսպէս ազգասէր եւ Աստուածավախ ժողովականք ունենային, որ առանց առաջնորդի մը երկու տարի է որ ժողովուրդն առանց վնաս մը հասցնելու կը հովուեն. մինչեւ անգամ անդրանիկ վալին եթէ ուրիշ ազգաց տարին չորս անգամ երթայ, մեզի կրկնապատիկը կուգայ, եւ աւելի կը համարիմ ըսել, եթէ անոնց քով կէս ժամ նստի, մեր ազգային ժողովարանը երկու ժամէն աւելի կը նստի, ուրիշ ազգաց եպիսկոպոսներուն որ քանի որ պատիւ ընէ, բրած պատիւէն աւելի մեր առաջնորդական փոխանորդին եւս առաւել կընէ թէ

Զ. Գուցէ եւ թէ ժողովարանը ամենայն կերպիւ. եւ վալին ազգային ժողովարանը եկած առեն ձայնաւոր տղայքը դիմաւորելով եւ քաղցր երգեր երգելով կը բերեն զինքը, եւ ինքն ալ մեծ շնորհակալութիւն յայտնելով այնպէս կը մեկնի։ Ուրեմն թող նկատեն ընթերցողք որ առանց առաջնորդի ազգերնիս բարեկարգութեան մէջ է, իսկ եթէ օրինաւոր առաջնորդ մը ունենայ, անշուշտ որ քանի զօր առաւել լաւագոյն վիճակի կրնայ հասնիլ։

Այս գրածնիս չէ թէ մտացածին կարծիքներ են, այլ բոլոր հաստատեալ գիտութեամբն է. Ուրեմն թող դադրեցընէ յիշեալ նամակագիրն իւր վասահամբաւիչ գրիչը, եւ եթէ սոյն գրոյս պատասխան հրատարակել ուզէ, թող իր ստորագրութիւնը յայտնի ընէ, ինչպէս որ ես կը գնեմ վասն ըլլալով գրածիս սուտ գոլութեանը.

Մնամ . . . [illegible]

Սիվրիհիսար 6 մայիս 1869

Եղբ. բարեկամ.

Երախտագիտութիւնը պարտականութեանց լաւն է, ուստի և ես ալ երախտագիտական անհաշանչելի պարտականութիւն մը կատարելու մասք կը փութամ աշա թէ և 'ի հեռուստ այս որոյ ամենագովան զգացմամբ մէկ քանի կաթիլ արտասուք հեղուլ այն մեծանձն բարերարին ցուրտ շիրմին վրայ, որուն կեանքը այդ արև գեղեցիկ առաքինութեանց, ճշմարիտ ազատսիրութեան եւ անկեղծ հայրենասիրութեան բարեպաշտութեան և ազգասիրութեան օրինակ մ'էր։

Այս արժանայիշատակ հանգուցելոյն Տատեան Պ. Յովհաննէս պէյն է, այն անզուգական ազգայինը որ իր բազմաբեղուն վիճակին մէջ կրցաւ հաւատարմութեամբ ծառայել թէ առ Աստուած և թէ առ Օսմանեան մեծազօր տէրութիւն։

Ես ես որ ըստ երկար այս պատուական անձին հետ գաղափարաց հաղորդակցութեամբ տարերու պատիւն ունեցայ անդամն ութ տարիներէ 'ի վեր և որուն ազգային ու քաղաքական կենաց պարագաներուն վրայ ընդարձակագոյն գաղափար մ'ունեցած եմ, մեծ իրաւամբ կրնամ ըսել թէ Պ. Եհ. Սուլթանը հաւատարիմ ու գործօն պաշտօնեայ մը կորսնց, Հայրենիք՝ հարազատ զաւակ մը, Ազգ՝ մեծ բարերար մը, Հայաստանեայց ուղղափառ Սուրբ եկեղեցին՝ ջերմեռանդն պաշտպան մը, պատանիները՝ բարեկիրթ հայր մը, ուսումնականք՝ արժանաւոր Մեկենաս մը, և զինքը ճանչելու պատիւն ունեցողները՝ իմաստուն և փորձառու բարեկամ մը, որով և իր սխուր մահը ընդհանուր կսկիծ մը պատճառեց հայոց։

Մեծ էր նա մեծ բառին բովանդակ նշանակութեամբը. մեծ 'ի խոնարհութեան և հեզութեան Ես շատ անգամ յանձնեա ... նաց եմ այն մեծ մարդուն ունեցած անօրինակ խոնարհութեանն առջեւ, զոր պէտք չէ շփոթել վասն և կեղծաւորաց շողոքորթութեան հետ, և որուն օրինակը հազիւ գտնուի ուրեք

րախ սրտով Նիփատ եւ Տիգրիս գետերուն ափանցը վրայ կը գտնէր։ Այս, ասոնք իմ հայրենեացս կուսանքը, երիտասարդքը եւ արհեստականքն են, բայց Հայաստանի մարգագետինքը, պաղպաջահոս աղբերակունքը եւ առուակները, ծառերն ու հոտաւէտ ծաղկունքը չեն։ Մեր արդի վիճակին նայելով՝ պէտք է այս տխուր առածը մեր միտքը մէջ ունենանք. «Ուր Հայն անդ Հայաստան»։ Մէկ մըն ալ տեսայ որ բոլոր հանդիսականաց թերթ մը կը բաժնուէր. անտարակոյս ասիկա երիտասարդ եւ եռանդուն բանաստեղծի մը արտաշար է մէկ տամնաւորն էր . . . Նահատակ Յանձնադրութեան ինն երորդ տարեդարձին Քրատւագատայ վրայ բրած ազդեցութիւնը։ Ասոնք այնպիսի նշաններ են՝ որ ազգին իւր իրաւունքները ճանչնալուն եւ խղճի մտօք յարգելուն գրաւականներն են։ Աստուած տայ որ ամեն իրաւունք միշտ ճանչցուէր . . . ու յարգուէր։

Գ.

Խննեւտասներորդ դարու վրայ տիրող ընդհանուր սկզբունքը, ազատամտութիւնն է։ Նով է որ մարդս անհատներէ տարբերելով՝ Աստուծմէ իրեն շնորհուած բանականութիւնը կը գործածէ, եւ կը գտնի այլոց ձեռքին մէջ անպիտան գործիք մը ըլլալէ։ Եթէ մարդս գործելու ազատութիւնը լիովին չվայելեր, գոնէ աշխատօրէն խորհելու եւ խօսելու արտօնութիւն ունի։ Խորհելու ազատութիւն, խօսելու ազատութիւն, ահաւասիկ յառաջադիմութեան երկգոյն դրօշակը ազգաց առջեւ պարզուած։ Ժամանակին ուժգին հեղեղը իրեն հետ կը քաշէ կը տանի այն հին ու մաշած գաղափարները, արհեստաւոր կրօնամոլութիւնը, ռամկին եւ ժողովրդեան տգէտի հարուածներէն յերկիր տապալեալ ազնուականութեան ծառայն բեկորները։ Աշխարհակալ իւր հին վասակը, մայրաքաղաք հզօրց ատտակութենէ ցեր ու ցան եղած վարդաբանին հատերը եւ գոհըգ ղայն ազատակերքը, աշխարհակալ իւր ատհմին ազնուականութեան ապագայ եղող պատուեալ մագաղաթը կորդայ։ Բայց այս անաչառ եւ անյաղ աշխարհակալը մինչ չըներ, կուզէ յաղթութիւններն աւելի եւս յառաջ մղել, մինչեւ որ բոլոր մարդկութիւնը մէկ հօտ ըլլայ, այսինքն մտաւորական սուրբ հաւասարութիւն մը ձեռք բերէ. մէկ հովիւ ունենայ, այսինքն մէկ սկզբան ծառայէ։ Այսօր մը մայիս 27 երկուշաբթի օրուան Մէճմուայէն այն նշանաւոր յօդուածը կարդալով, որ ամենուն ծանօթ է, աղաղակեցի. «Ահ՛, ահ՛ այս մարդս չկրնար միտքը փոխել ... թէ ոչ մեր ձախ թեւն ալ կը խորտակէ» (այն ազգին խորտակուած ըլլալով)։ Այս ամբոխային վրայ սակ ծիծաղելի բառական սեպեցի Մէճմուայի այն մեծանձն յայտարարութեանը վրայ ազգս չկրնար անտարբեր աչօք նայիլ՝ յօդուա ազգին ծառայելու խոստմունքը տեսնելով։ Փառք արարչին՝ որ երկրպագութեան եւ անմիտութեան ալ հին խեղճ աղջիկ կրած մեծամեծ վնասները հասկցուեցան. եթէ Մէճմուատան եւ եօթը տարիէ 'ի վեր մայիս 27ի յայտարարութեան համեմատ գործէր, թերեւս ազգը մինչեւ այսօր քանի մը մարդու ձեռք գերի չէր ըլլար, այն դառնադողի եւ ապօրէն ընտրութիւնները տեղի չէին ունենար, ազգին հաւիմէական մասը՝ լուսաւորչական հիները խզրախուսելով՝ կրօնական շփոթայնքը թօթափելով կղերին լուծէն կազատէր։ Այց կղերին եւ ազնուականին գործածած այս օրինակ մեքենայութիւններն ապագայ չունին. ժամանակը ամեն բան 'ի լոյս կը հանէ։ Ներկայն անցեալին դատաւորն է եւ ապագային պաշտպանը, այնպիսի անաչառ դատաւոր մը, որ արեգական ճառագայթներն իսկ թափանցել չկրցած խորերէն ազդակործան յանցաւորը գտնելով կը գանէ, գանելով կը դատէ, եւ դատելով կը պատժէ։ Իր պատիժը ոչ բանտ եւ ոչ կապանք են. բնական պատուհասները խիստ փոքր են. բարոյական եւ ընկերական լուսոյն խաւարին չարաչարը ահեղ է, որ բարոյապէս պատժուէ։ Բարոյական մարդասպանին՝ մահ բարոյական։ Այս դարու «Հայ աստանք» մի է, այն է ազատական սկզբանց դաւանանքը։ Ով որ անգամ մը այս «Հաւատամքը» սրտանց կը կարդայ չկրնար իւր խօսքէն դրժել, համօրէն ազգին՝ եւ մանաւանդ ազատամտածողներուն առջեւ ուխտադրուժ համարուիլ։ Ուրեմն անձնական շահը եւ մարդկային ակնածութեան նուաստացուցիչ պաշտօնը մեկդի ձգելով, նոր մարդն զգենունք։ Ազատական սկզբանց մկրտութիւնը հրոյ մկրտութիւն է, պէտք է որ ամեն սառած սիրտերը տաքցընէ։ Սիրելի Հայկ՛կ, Մէճմուայի համար նոր թուական մը պիտի սկսի, թուական մը՝ որ տասն եւ եօթը տարիներու վարագոյրը պատռելով ազգին իրաւանց սկզբան մը պիտի հանդիսանայ, եւ սրբազան միութեան գործը յառաջ պիտի վարէ։ Եթէ մենք մի ենք, ո՞վ կրնայ մեզ բաժնել։ Միութիւն գաղափարաց, միութիւն ազգային զգացմանց։ Թող դուք քահանայն որ տաճարին մէջ իր պաշտօնը կատարէ. թող կրօնքը մեր սիրոյ միութեանը արգելք չըլլայ. յիշենք թէ ամենքնիս հայ ենք. թողունք որ խղճաքննչին ու դատի պաշտէ. կրօնքը աղօտ է. խղճմտանքը բանաւորին աստուածութիւն մին է։

ԱՐՏԱԽԱՑԻ

կը տեսնուի այնչափ փառօք և պատուով պերճացեալ անձերու վրայ, մանաւանդ երբ նկատուի թէ նա Օսմանեան կայսերաց և Եւրոպայի երևելի Իշխանաց սիրոյն համակրութեանն ու վստահութեանցը արժանացած ու Սուլթան Մահմուտ Բ. հօր Ինքնակալէն ալ «Թագաւորի Հիւմայուն» տալովն շքանշանով պատուեալ էր, և որուն ՚ի մեծութեան խոնարհութիւնն այն աստիճան զարմանալի երևցած է ինծ այժմ՝ տեսնելով ՚ի դաւաս իրաց անձնան թզուկներու վէսութիւնն ու մեծապարծութիւնը, որով արհամարհանաց և կարեկցութեան իսկ արժանացած են, և որոց սրտի մտաց և գլխի դատարկութեանը հետ խորովին փրկենք ողբալու գծագրութիւնն ունի այսօր ազգն ու ընդհանուր մարդկութիւնը...

Բարեհամբոյր էր, ժուժկալ, նեղող, գթասիրտ, արդարադատ, յարգող ազգային հնութեանց և սովորութեանց, սիրող ու մեծարող ուսմանց և ուսումնականաց, և որ իր միջոցաւ ընդունելով Երժանայորդ Յ. Մ. Վ. Գարագաշեան մեր ազգային բազմահմուտ երևելի գրագէտը, մեծարանաց արժանաւոր յարգանօք պատուասիրեց, և որուն տեսակցութիւնը պատիւ անձին կը համարէր և շատ կը յարգէր նորա դատողութիւնները, ինչպէս նաև ուրիշ հմուտ ուսումնականաց, այնպէս որ շատ անգամ իր տունը գիտնոց կաճառ մը կը ձևանար, և շատ երկար գիշերներ ազգային և ուսումնական խօսակցութեամբ ու գրական պարապմամբ կարճեցուցած ունինք իրեն հետ։

Ընտանի էր յաւէտ ՚ի պարապումն. իր յաջողութիւններն իր անդուլ ջանասիրութեանցը կը պարտէր, և բնաւ չէր հաճեր գէթ վայրկեան մ'առանց զբաղմունքի անցունել այն արդիւնաւէտ կեանքը՝ որ ՚ի յաւիտենականութիւն պատրաստուող պտղաւէտ ծերութեան մը ձմեռը թևակոխած էր արդէն։

Սակայն կը յիշեցնէր սա խօսքը թէ «ազգային ուսեալ երիտասարդութիւնը մեծ ապագայ մ'ունի, և երանի անոնց՝ որ ժամանակին պահանջմանց համեմատ կը մշակեն իրենց միտքերը. ժամանակը փոխուած է. մտային աշխատութիւններն անվարձ պիտի չմնան երբեք. հայ ազգն իր բազմաթիւ հաւատարմութեան հատուցումը պիտի կրէ անշուշտ մեծագոյն տէրութենէն։ և երանելի էր՝ եթէ կարենար նա բարգաւաճիլ օր քան զօր ՚ի զարգացումն կարևոր ու պիտանի ուսմանց և գիտութեանց, և կրէր, մանաւանդ երանի անոնց՝ որք կարենային հաւատարմապէս ծառայել տէրութեան և ազգային շահերուն» ինչպէս որ նա ինքն իսկ ծառայած էր՝ առանց երբէք այլոց նախանձուն իր վրայ գրգռելու. և ահա ուրեմն մեր ազգային էֆէնտիները այս մեծ մարդուն կեանքէն կրնան օրինակ առնուլ, վասն զի մարդիկ կը մեռնին, բայց իրենց գործերը հետ անունին անմահ կը մնայ։

Իր ազնուական որդւոց բարւոք դաստիարակութեանցը ամէն մեծ հոգ ու խնամք տարած էր, որոնք այսօր ազգային պարծանաց արժանի մէյ մէկ կարևոր անդամներ ըլլալով՝ նաև տէրութեան բարձր պաշտօններու հասած են, և իր այս գործառնութեանց մէջ մոռցած չէր նաև ազգին աղքատիկ զաւակներն ալ, որոց ապագան յարգարելու համար թէ իր անձնական քսակէն վարժարաններ բացած և թէ շատերը յԵւրոպա ղրկած էր ՚ի դաստիարակութիւն։

Իր տանը մէջ փարթամ և մեծահարուստ թանգարան մ'ունի որ շատ նպաստած է նաև իր մտային զարգացմանն, և 64 թուականին Ս. Երուսաղէմայ ազգային թանգարանին 3 ատուակի չափ պատմական, ուսումնական, գիտնական ու արհեստական պիտանի և խիստ օգտակար և բազմաթիւ ընտիր գրքերն ընծայեց, որոց ընտրութիւնն ինծ յանձնած էր հանգուցեալ մեծ բարերարը։

Իրենց մեծանուն հօր բարի օրինակին հետևեցան նաև Ռաֆայէլ Միսակ և Դիկրան (?) Խօրասան (?) ազգասէր էֆէնտիները, որք նուիրեցին գիտութեանց վերաբերեալ կարևոր գործիքներ, հիւանդութեանց վերաբերեալ նիւթեր և Ռաֆայէլի հրատարակած աստեղագիտական դրութեան Ռեթլոյ (?), որ ըստ ինքեան մեծ արժէք ունի գերազանցութեամբը կատարելութեամբն ու ընտրութեամբը։

Տաճկաստանի մէջ արհեստից մեքենականութեան և մշակութեան զարգացմանը համար ըրած մեծ ծառայութիւններն արդէն աշխարհահռչակ են, որոց սկզբնապատճառն եղած է. հանգուցեալ բարեյիշատակ Սուլթան Մահմուտ Ինքնակալին հաճութեամբ աստեղագիտական գլոպ մ'ալ Տաճկաստանի համար Եւրոպա շինել տուած է իր տեսչութեանը տակ և Պօլիս բերած, որուն տրամագիծը 13 մատ է. որ բոլոր է աշխարհի վրայ գտնուածներուն երկրորդը կրնայ համարուիլ, բայց տարաբաղդաբար մինչև հիմա անգործածելի թողուած է։

Նորին կայսերական վեհափառութիւնը պալատին մէջ թանգարան մ'և հարկ եղած գրքերը պատրաստելու գործը Ն. վսեմութեան յանձնած էր, որ նոյնպէս յաջողութեամբ կատարած է։

Մնացեալը դալ չաբաթ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԼՍԵՐԸՆ ՀՈԳԵՇԱՀ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԽՐԱՏԱԿԱՆ ԲԱՆԻՑ ԵՒՍ ԵՒ ՊԷՍՊԷՍ ԿԵՆՑԱՂՕԳՈՒՏ ԳԻՏԵԼԵԱՑ

Գեր. Եղիազարեան Գաբրիէլ եպիսկոպոսէն շարադրուած և Վեհ. Տ. Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի հրամանաւ տպուած 28—30 երեսէ բաղկացեալ տետրակներ են. Մայրաքաղաքիս ամեն հայ գրավաճառաց քով կը գտնուին. Գին 3 ղուրուշ։

ԽՆԴԻՐՄՈՒՆՔ ՀԱՅԿԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՀՆՈՒՄՆ ԵՒ Ի ՆՈՐՈՒՄՍ

ԳՐԵԱՑ ԳԱԲՐԻԷԼ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Ազգին բանասիրաց ուշադրութեան արժանի տետրակ մ'է. Արգանուի Գ. Յ. Գոֆոֆեանի և ուրիշ հայ գրավաճառաց քով. Գին 6 ղուրուշ։

Յովսեպոսի Հրեայի Թարգմանութեան եօթներորդ հատորը կազմուած կը ծախուի Լուգիոյս գրատանը և Մայրաքաղաքիս հայ գրավաճառաց քով, և Մահմուտ փաշա թիւ 220 Պօղոսի Մանուկ աղայի խանութը

Պետրպուրգէն (?) երկու կարևոր հրատարակութիւններ եկած են. մէկը՝ «Քնար Հայկական» որ ազգային հին և նոր երգերու ճոխ հաւաքածոյ մ'է մեծայարգ տէր Միքայէլ Միանսարեանցի ջանքով հաւաքուած խմբագրուած և ՚ի լոյս ընծայուած. երկրորդն է՝ Ընգլիացի մեծանուն Գ. Կոմբ բժշկին յօրինած «Խնամատարութիւն Երախայից մարմնական և բարոյական, գրքին թարգմանութիւնը, նոյնպէս տէր Մ. Միանսարեանցի խնամօք արգասաւորուած. երկու ընտիր և պատուական գործեր, որոց կարևորութիւնն ու յարգը ինքնին կը հասկցուի։

Քնար Հայկականի գինն է Կ. Պօլսոյ համար 10 Ֆրանք. իսկ Խնամատարութիւն Երախայից գինն է 7 ֆրանք. Կը ծախուի Գ. Յ. Մարգարեան և ընկ. գրատուններն ՚ի Բիւրքձի (?) խան, ՚ի Զագմաքճըլար և ՚ի Մէրճան։

ՏԻԿԻՆ ՄՈՆՍՈՐՕ

Ալեքսանդր Տիւմայի «Տիկին Մոնսորօ» անուն վէպին հայերէն թարգմանութիւնը հրատարակիլ սկսած է.

Ամբողջ գործը վեց հատորներէ պիտի բաղկանայ. առաջին հատորը ամբողջացած առեն՝ գործոյն յառաջաբանները պարունակող սկզբնական թերթը ձրի պիտի ղրկուի բաժանորդաց համար. Իւրաքանչիւր թերթին գինը՝ որ մեծադիր 16 երեսներէ կը բաղկանայ՝ 40 փարայ կանխիկ վճարելի, իսկ Բաժանորդ չեղողներու համար 50 փարա։ Բաժանորդագրութեան ցանկը մինչև յունիս 7 բաց պիտի մնայ. Բաժանորդ գրուելու տեղն է՝ միակ Ընկերութեան գործատունէ թիւ 21 ՚ի Վէզիր խան Տիկիթձեան Թադէոս աղային տպարանին կից։

ԱԶԴ

Յովսեպոսի Հրեայի Թարգմանութիւնը քանի մը շաբաթէն կաւարտի. Շատերը կը հարցնեն մեզ թէ անկէ ետև ինչ պիտի թարգմանենք. Այս հարցման առ այժմ պատասխան մը չենք կրնար տալ, որովհետև տակաւին որոշում մ'ըրած չենք. Մեր փափաքն ընթերցասէր ազգայնոց բաւական ծառայութիւն մ'ընել է. Աւելի ենք որ մեր մինչև հիմայ հրատարակած թարգմանութիւնները ներողամիտ աչօք նկատելով ազգիս բանասէրներէն, շատերն՝ իրենց գոհութեամբը քաջալերեցին զմեզ, և կառաջարկեն որ մեր այս ընթացքը շարունակելով նոր գործի մը թարգմանութեան ձեռնարկենք, հետևաբար ոմանք այս ինչ պատմութիւնը, ոմանք ալ այն ինչ վէպը կառաջարկեն. Մեք կուզենք որ մեր թարգմանելիք գործը հանրական կարևորութիւն մ'ունենայ, հրահանգիչ և միանգամայն զբաղեցնող կամ դիւրիչ ըլլայ մէկ խօսքով ամենուն օգտակար և հաճելի ըլլայ.

Ասոր համար արժան կը համարինք հրաւիրել ազգիս բանասիրաց, որ եթէ վերոյիշեալ պայմանները պարունակող ընտիր գործեր գիտեն՝ որոց հայերէնի թարգմանուելուն կը փափաքին, մեզ իմացնելու հաճին նամակաւ.

Նմանապէս կը ծանուցանենք որ եթէ կը գտնուին արդէն թարգմանուած ընտիր և օգտակար գործեր, որք որ և իցէ պատճառաւ անտիպ մնացած են, պատրաստ ենք Լուգիոյս միջոցաւ հրատարակել. բաւական է որ վերոյիշեալ պայմանները պարունակին և մաքուր աշխարհաբառ լեզուի վերածուած ըլլան։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 31 ՄԱՅԻՍ

ԱՐՄՏԻՔ

Ցորեն կարծր Պէսարապիա	26—28
« » Աղատ	26—28
» » Պալէրք	18—20
» » Պուրկազ	19—20
» » Թէքիրտաղ	19—20
» կակուղ Աղատ	25—27
» » Պէսարապիա	—
» » Պուրկազ	18,20,23
» » Վառնա	
» » Պալէրք	
Կիրքա Թունա	25—27
Եգիպտացորեն Թունա	13—
Անատօլ.	—
Գարի Թունա	9.30—10
» Անատօլ.	—

ԽՈԶԱԿ ԶՈՐ

Պուրսա չկայ	—	քիլէն
Անատօլու «	—	հօխան
Քօլօս «	—	»
Էտիրնէ «	—	»
Ծակած . Քր.	—	»

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

	Ղուրուշ
Բամպակ Կէյվէ	հօխա 10—.10
» Իզմիր	» 10.30—
» Ատանա	» 9.20—
» Պարսկաստան	» 8.30—
» Վրաստան	» 9 —
Բուրդ Անատօլու լուացուած	» 10.30—11
» » չլուացուած	» 6.20—
» Րումէլի լուացուած	» 11.10—
» » չլուացուած	» 6.20—
Ճէյրի Լնկ. և Գալ.	» 15—
» Թոխաթ	» 11—13
» Զօրում	» 11—13
Մազը Պարսկաստան	» 11—11.20
» Անատօլու	» 10.20—
Սալէպ Գասթամօնօլ	» 14 —
Թիֆթիք Էնկիւրիւ	» 38—41
» Գաստամօնօլ	» 38—41
» Պէյբազար	» 38—41
» Զիւրէզ	» 38—41
» Վան	» 28—
Մետաքս Պարսկ. Բէշտ	» 42,48,50
	—300
Աֆիոն	» 30—34
Քիթրէ	» 420—
Սուսամ	
Կտաւատի հունտ Անատ. քիլէ	35 —
« Րումէլի	» 30 —
Ձէթ Մուտանիա հօխայ	—5.30
Ձէթ Այվալը հօխայ	5.35—
» Սաքըզ	» 7 —
Աճառ (Սապօն) Գանտիա	» —
» » Միտիլլի	» —

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

		ղուրուշ
Խահվէ Րիօ	100 հօխան	750—1000
Շաքար փոշի Անգղ.	կնդ.	250—
» » Գաղղ.	»	246—
» գլուխ Գաղղ.	»	290—295
Չայ Քօնկօ	հօխան	47—55
» Բէքօ	«	28—32
Անագ (գալայ)	կենդ.	9 1/2 Օսմ. լիր.
Պղպեղ (պիպէռ)	հօխայ	6—
Լեղակ (չիվիթ) Պէնկալա	»	125—145
» » Մատրաս	»	70—73
Չինք տախտակ 100 հօխա Ֆր.		110—113
Երկաթ ձողաձև		67—
» տախտակ		64—
» բևեռցու		64—
Քարֆիձա		96—
Բրինձ խուլիոյ 100 Քիլ. Ֆր.		38—40
Կարագ եզ Ռուսիոյ	ղր.	11—12
Խավեար	»	21—22
Ըմպումաչէթ Անվերս. մնա.		9—12
	քիլ.	—
Թիթեղ (Թէնէքէ) զոյգ մնա.	»	—

Մասիս լրագրոյ բաժանորդագրութեան տեղերն են Կ. Պօլիս Զինիլի խանը վերի յարկը թիւ 6 Մասիսի խմբագրատունը

Իսկ գաւառաց մէջ հետևեալ հոգաբարձուաց անձնականները

ԻԶՄԻՐ. . . . .

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Թորոս աղա Ոսկերիչ.

ԱՏԱՓԱԶԱՐ Յարութիւն աղա Նազարէթեան.

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Նշմաեան.

ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.

ՍԵԲԱՍՏԻԱ Վարդան Էֆէնտի Աբգարեան.

ԵՒԴ. Մ. աղա Խաչիկեան.

ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան.

ԵՐԶՆԿԱՅ. Ընթերցասիրաց Թանգարան

ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Խաճաճեան.

Ուրիշ քաղաքներէ սորագրուիլ ուզողներն այս տեղերէն մէկուն հետ կրնան թղթակցիլ

Խմբագիր-Տնօրէն
Կ. Ս. ԻՒԹՈՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ